MANAŽER A FUNKČNÍ STRATIFIKACE ČEŠTINY

MANAGERS AND FUNCTIONAL STRATIFICATION OF THE CZECH LANGUAGE

Marie Hádková

ABSTRAKT

Text vychází z výstupů terénní výzkumné sondy. Výzkum byl realizován v prvním čtvrtletí roku 2013. Speciálně připravené anketní listy byly sestaveny převážně z uzavřených otázek s nabídkou možností odpovědí. Cílem bylo zjistit postoje manažerů k jednotlivým vrstvám českého národního jazyka a postoje manažerů k normě spisovné češtiny. Výzkumným terénem a cílovou skupinou výzkumného šetření byli manažeři z okolí autorky textu. Převážná část výzkumných listů (dotazníků) byla distribuována ve středních Čechách. Přes nízkou návratnost dotazníků (jen 35% všech distribuovaných anketních listů) sonda, která má charakter takzvaného předvýzkumu, přinesla podklady pro formulaci šířeji koncipovaného výzkumu.

KLÍČOVÁ SLOVA

manažer, funkční stratifikace češtiny, obecná čeština, spisovná čeština

ABSTRACT

This text is based on the results of terrain research investigation, which was performed in the first quarter of the year 2013. Specially prepared questionnaires were primarily made up of closed questions with an offering of answers to choose from. The goal was to determine the approaches managers take to individual levels of Czech as a national language and to the norms of literary Czech. The research area and target group of the investigative research were managers from the author´s environment. Most of the research questionnaires were distributed in central Bohemia. In spite of the fact that only a small number of questionnaires were returned (only 35% of all distributed questionnaires), the investigation, which has the character of a so-called pre-research screening brought us information useful in the formulation of a broader concept for our further research.

KEY WORDS

Manager, functional stratification of Czech, Common Czech, Literary Czech

Úvod

Jazyková situace na území českého národního jazyka je značně komplikovaná. Spletitost je jednak důsledkem historického vývoje jazyka, jednak vychází z územní nejednotnosti teritoria. Jablko sváru však jednoznačně představuje, a to jak na domácí, tak na zahraniční bohemistické scéně, hodnocení pozice obecné češtiny v rámci českého národního jazyka. Jde o téma vskutku konfliktní a rozdělující bohemisty do dvou názorově se velmi odlišujících skupin.

V obrysech formulováno, jedna skupina lingvistů soudí, že obecná čeština postupně vytěsňuje (a možná už i zcela evidentně vytěsnila) spisovnou češtinu z pozic, v nichž sice bývala podle stoupenců tohoto přístupu očekávatelná v minulosti jen čeština spisovná, ale v nichž je v současnosti převážně neúspěšně vynucována. Druhá skupina bohemistů ovšem připomíná nepřijatelnost obecněčeských prvků ve veřejných komunikačních situacích, což je typické především pro východní oblasti Moravy a pro Slezsko. Není jistě bez zajímavosti, že rozhodující roli ve formování postoje bohemisty takto rozdělujícího patrně nehraje teritoriální ukotvenost stoupenců těchto odlišných postojů, i když i ona bývá někdy akcentována. Tento aspekt vyzdvihuje např. František Čermák: *„Osobní zkušenost, která zdaleka není jen moje, mi říká, že jsem se narodil do obecné češtiny a že ta je mou mateřštinou a že se škola s lepším či horším úsilím až od šesti let snaží věci hodnotově obrátit a vštípit, že vše to předchozí bylo špatné a až ona přichází s tím správným a musí přeučovat. Není proto divu, že většina Čechů vnímá pak spisovnou češtinu jako cosi umělého, naučeného, popř. vnuceného, ale také hlídaného s káravým prstem v pozadí, že ta a ta koncovka zní správně jinak a ono slovo se přece píše jinak; vyvolává se v nich absurdní nejistota a dojem, jako by neuměli správně česky.“* (Čermák, 1996, s. 14). Ke své teritoriální ukotvenosti se odvolává i Petr Sgall, jeden z nejvýznamnějších a nejvýraznějších reprezentantů první skupiny, který je znám svým dosti radikálním postojem. V souvislosti s veřejnou komunikací např. uvádí: *„Pro postoje mluvčích (nositelů, uživatelů jazyka) a jejich zvyklosti je charakteristické, že se dnes daleko víc než před polovinou 20. století užívá nekodifikovaných tvarů ve veřejném vyjadřování (ale zřejmě i ve škole aj.); dnešní úzus dokládají i korpusy mluvené češtiny.“* (Sgall, 2011, s. 182). Naopak např. Jiří Kraus, reprezentující druhou skupinu, konstatuje: *„Ano, doma výlučně spisovně nemluví téměř nikdo, stejně jako v projevech oficiálních a veřejných se tak mluví a píše naprosto běžně – a co je důležitější, posluchači to běžně očekávají. Právě volba jazykového útvaru, který je přiměřený svému prostředí, tvoří podstatu funkčního, a nikoli puristického přístupu k jazyku. To, že se spisovný a nespisovný jazyk podle okolností střídají, není záležitost ani absurdní, ani schizofrenní. Bylo by to ostatně totéž, jako kdybychom tvrdili, že televizní moderátoři a moderátorky by měli vystupovat na obrazovce v domácím nebo pracovním oblečení, protože právě to přece má statisticky prokazatelná většina diváků při sledování televize na sobě.“* (Kraus, 2004, s. 131) Z vybraných příkladů je, domníváme se, evidentní, že lingvisté dospívají k vzájemně téměř protichůdným hodnocením.

V tomto textu, jehož vznik byl inspirován sociolingvistickými studiemi analyzujícími tzv. dialektové kontakty, zejména monografií *Moravians in Prague: a Socilolinguistic Study of Dialect Contact in the Czech Republic,* jejímž autorem je J. Wilson (Wilson, 2010), si klademe otázku, jak aktuální českou jazykovou situaci, jejíž složitost jsme se pokusili výše naznačit, reflektuje určitá a po stránce osobnostních rysů dobře charakterizovatelná skupina tzv. běžných rodilých uživatelů češtiny, a to manažeři. Úspěch jejich profesního konání totiž

úzce souvisí s komplexně definovanými předpoklady ke komunikaci, a proto jsou jejich hodnotící soudy dotýkající se jednotlivých vrstev našeho národního jazyka významné, a to nejen pro komunikačně orientovaného lingvistu. Získané informace jsou důležité i z hlediska budování profesní kompetence manažerů, tj. z hlediska obsahu a cílů vzdělávacích programů orientovaných k rozvoji komunikační kompetence manažera.

Výzkumná sonda

Cílem našeho textu je popsat a analyzovat, jak manažeři nahlížejí postavení vybraných útvarů českého národního jazyka. Jde nám o identifikci prekonceptů, které se projevují jak ve vlastním komunikačním chování manažera, tak v jeho hodnocení komunikačního partnera. Prekoncept chápeme v souladu s obecněpedagogickým pojetím (Kalhous, Obst 2002, s. 54), a to jako individuální a na osobní zkušenosti založený názor určité osoby, resp. skupin osob s podobnou charakteristikou, který výrazně ovlivňuje způsob, jak tyto osoby na základě svých minulých zážitků interpretují či budou interpretovat realitu, tj. v našem případě komunikační chování své či pozorované. Své úvahy a zejména svá doporučení pro tvorbu a koncepci komunikačního výcviku manažerů chceme opírat o skutečné postoje aktuálně zaznamenatelné u této skupiny rodilých uživatelů češtiny. Jde nám především o odpověď na zásadní otázku, jak manažeři reflektují konkurenci češtiny spisovné a tzv. češtiny obecné, jak reagují na jazykové prostředky teritoriálně příznakové. Záměrně nevycházíme z dat Českého národního korpusu, protože se domníváme, že je nutné brát v úvahu nejen zvyklosti řečové praxe rodilých uživatelů, ale v souvislosti s našimi cíli především jejich postoje ve smyslu explicitně vyjádřeného hodnotícího soudu, a proto vycházíme z dat získaných speciálně sestavenou terénní výzkumnou sondou.[99]

Metodika šetření

Ke sběru dat využíváme empirické metody explorativní, a to speciálně sestaveného dotazníku (viz Přílohu). Cílem otázek bylo zmapovat:

- pozadí a kořeny, z nichž postoj k určitým jazykovým prostředkům zaznamenaným v určitých komunikačních situacích a v komunikaci určitých rodilých uživatelů češtiny vyplývá (1. okruh otázek, otázky č. 1-4);
- postoj k určitým jazykovým prostředkům zaznamenaným v určitých komunikačních situacích (2. okruh otázek, otázka č. 10);
- názor na vztah mezi úspěšností manažera a kvalitou jeho mluveného či psaného projevu (3. okruh otázek, otázky č. 5, 11 a 12);

- povědomí o spisovné češtině a autoevaluaci dovednosti komunikovat spisovně česky, a to jak v oblasti psané komunikace, tak v oblasti komunikace mluvené (4. okruh otázek, otázky č. 6-9).

Z hlediska formy požadovaných odpovědí jsme do dotazníku zařadili jen uzavřené položky (výjimkou je otázka č. 4 – respondent identifikuje své teritoriální ukotvení). V dotazníku

[99] V letech 2009 – 2011 byl na Pedagogické fakultě Ostravské univerzity v Ostravě řešen výzkumný úkol GA ČR 405/09/0113 pod názvem *Fenomén spisovnosti v současné české jazykové situaci: recepce, realita, perspektiva a vize* (hlavní řešitelka – prof. PhDr. Jana Svobodová, CSc.).

zastoupené uzavřené otázky mají jednak charakter dichotomický (odpovědi ANO – NE), jednak polytomický s výběrem z uzavřené nabídky odpovědí.

Výzkumným terénem a cílovou skupinou byli primárně manažeři z okolí autorky tohoto textu. Autorka sama oslovila 15 manažerů a manažerek a požádala je o další distribuci anketních listů. Tímto způsobem – předáním výzkumného archu – bylo do výzkumu zapojeno 100 respondentů, a to během prvního čtvrtletí roku 2013. Distributoři ankety neměli roli anketiéra, sami nezaznamenávali odpovědi, ale pouze distribuovali anketní listy, které jim měly být následně respondentem vráceny (nikoli povinně poštou, ale do poštovní schránky nebo elektronickou poštou). Respondent se tedy mohl svobodně rozhodnout, že dotazník nevyplní a neodevzdá. I když jsme si byli vědomi úskalí tohoto postupu, rozhodli jsme se pro něj, protože tímto způsobem měla být posílena anonymita šetření tak, aby byly na minimum sníženy očekávané obavy respondentů, že by zjištěné skutečnosti mohly být zneužity či použity proti nim. Na dotazníkovém archu bylo explicitně uvedeno, že jde o anonymní šetření.

Nevyrovnaný počet respondentů z jednotlivých regionů České republiky a skutečnost, že ve výzkumu nebyly zastoupeny paritně všechny věkové a vzdělanostní skupiny manažerů, zohledňujeme při statistickém vyhodnocování sebraných dat. Pro naše potřeby představovalo realizované šetření tzv. předvýzkum, na jehož základě bude teprve formulována metodika výzkumného šetření zaměřeného na kulturu a kultivovanost profesní komunikace.

Analýza sebraných dat a diskuse k nim

- Ve výzkumné sondě bylo prostřednictvím 15 distributorů a 15 distributorek celkově osloveno 100 respondentů. Jen 35 z oslovených však poskytlo vyplněný dotazník k dalšímu vyhodnocení. Vzhledem k tomu, že čtyři autoři odevzdaných anketních listů neodpověděli na všechny dotazy v nich uváděné, jejich výzkumné archy bylo nutno z další analýzy vyloučit. Šlo o tři muže a jednu ženu. Celkovou návratnost distribuovaných anketních listů sice hodnotíme jako poměrně nízkou, avšak z hlediska cílů sondy (předvýzkum) postačující. Lze navíc konstatovat, že zaznamenaná návratnost odpovídá průměru – odborná literatura uvádí u poštou distribuovaných dotazníků, čemuž se náš způsob distribuce a sběru anketních listů podobal nejvíce, návratnost v intervalu mezi 30 – 60%. (Chráska, 2007, s. 175)
- Podle informací distributorů bylo celkově osloveno 65 mužů a 35 žen. V souvislosti s výše popsanou návratností a nutností vyloučit z dalšího vyhodnocování neúplně vyplněné anketní listy tedy vyhodnocujeme celkem 31 anketních listů, tj. 31% všech distribuovaných dotazníků, což představuje 33,85% dotazníků, jimiž byli osloveni muži (22 anketních listů), a 25,71% těch, jež byly předány ženám (9 anketních listů). Vzhledem k nízké návratnosti zaznamenané u oslovených respondentek nepřihlížíme v další analýze k genderovému rozlišení.
- Věkové rozpětí respondentů a respondentek (dále uvádíme jen „respondent, manažer“ jako společné označení jak pro muže, tak pro ženy) činilo 18-60 let. Nejpočetněji byli zastoupeni respondenti ve věku 24-30 let (22,58%); druhou nejpočetnější skupinu tvořili respondenti ve věku 36-40 let (19,35%). 12,9% respondentů shodně představovaly dvě respondentské skupiny, a to 31-35 let a 46-50 let. Necelých 10%

(přesně 9,67%) dosáhly skupiny respondentů ve věku 41-45 let a 59-60 let. Nejméně zastoupenými byli respondenti z věkově hraničních skupin, tj. manažeři ve věku 18-23 a manažeři ve věku 56-60. Obě skupiny představovaly shodně 6,45% respondentů.

- Středoškoláci tvořili jak skupinu s nejnižším dosaženým vzděláním, tak skupinu nejpočetnější (64,52%). Vysokoškoláci představovali 35,48% respondentů. Vzhledem k výše popsané věkové struktuře hodnotíme podíl středoškoláků jako zjištění překvapivé.
- Naprostá většina respondentů prožila převážnou část svého dosavadního života ve středních Čechách (54,83% respondentů). S územím jižních a západních Čech se identifikovalo 12,90% manažerů. 67,73% respondentů tedy prožilo většinu svého dosavadního života na území, kde v komunikaci dominuje čeština obecná. K moravským regionům se přihlásilo 32,25% respondentů (z nich 40% uvedlo střední Moravu, 30% jižní Moravu a 30% Slezsko). Vzhledem k tomu, že teritoriální ukotvenost mluvčího ovlivňuje jeho prekoncept komunikačního chování, přihlížíme v další analýze sebraných dat k této složce osobnostní charakteristiky respondenta.
- Odpovědi na otázku, jíž jsme mapovali postoj respondentů k určitým jazykovým prostředkům zaznamenaným v profesních komunikačních situacích (otázka č. 10), poskytly zajímavá data, a to zejména ve vztahu ke zjištěním J. Wilsona.
  - Na otázku, zda respondentovi vadí v profesionálním kontaktu moravské dialekty, uvedlo *určitě ne* nebo *spíše ne* 80,63% všech respondentů. Tyto odpovědi zvolilo logicky 91% respondentů identifikujících se s moravskými regiony. 75% respondentů z tzv. území obecné češtiny se vyslovilo stejně. Pro komplexní analýzu je však podle našeho názoru významnější, že 50% manažerů z českých regionů volilo odpověď *spíše ne* a 15% se dokonce k určitým problémům s přijímáním moravských dialektů otevřeně přihlásilo – volili odpověď *spíše ano*. Ze všech respondentů se k těmto pocitům přihlásilo volbou odpovědi *spíše ano* a *určitě ano* 19,34%.
  - Obecná čeština v profesním kontaktu vadí (*spíše ano*, *určitě ano*) 32,25% všech respondentů. Takto se vyslovilo 72,72% respondentů z moravských regionů, přičemž odpověď *spíše ano* zvolilo 54,54% a odpověď *určitě ano* 18,18% respondentů. Nikdo z těchto respondentů nezvolil odpověď *určitě ne*. Takto vyhraněně negativní postoj k moravským dialektům jsme však u manažerů z Čech nezaznamenali vůbec. Otázkou ovšem zůstává osobnostní a profesní hodnocení, které je nositeli moravského dialektu přisouzeno.
  - K nejpřekvapivějším zjištěním řadíme data týkající se postoje manažera k profesní komunikaci vedené v češtině spisovné. Naprosto nevadí nikomu z respondentů identifikujících se s moravskými územími. Naopak 5% respondentů z území obecné češtiny uvedlo, že jim spisovný jazyk v profesní komunikaci vadí (nevybrali si volbu *určitě ne* nebo *spíše* ne, ale možnost spíše *ano*). Pro celkové pochopení situace je však, domníváme se, významné i to, že odpověď *spíše ne* zvolilo 45% manažerů z českých území.
- Vliv výše popsaných postojů k zastoupení vybraných útvarů českého národního jazyka v profesní komunikaci nacházíme i v odpovědích na otázku č. 5. Pro profesní

komunikaci vedenou ve spisovné češtině se volbou odpovědi *spíše ano* nebo *určitě ano* vyslovilo 87,10% všech respondentů. Pro 12,90% respondentů však kód profesní komunikace (ve smyslu opozice spisovnost – nespisovnost) nepředstavuje významný rys jejich profesního chování, protože zvolili odpověď *toto neřeším.* Překvapivě mezi nimi byl respondent ze střední Moravy. Kořeny těchto postojů je podle našeho názoru nutno hledat jak v teritoriální ukotvenosti jejich nositele, tak v respondentově hodnocení pozice spisovného jazyka. Spisovná čeština by měla představovat teritoriálně nepříznakový a vysoce prestižní útvar našeho národního jazyka. To však v konkrétní komunikační situaci závisí jednak na stupni její formálnosti a oficiálnosti, jednak na tom, jaký styl komunikace zvolí sociálně nejvýše postavený komunikant, ale i na tom, je-li či bude-li tento komunikační akt medializován, resp. kdo bude příjemcem tohoto mediálního produktu.

- Většina respondentů se domnívá, že mezi kvalitou mluveného či psaného projevu a úspěšností manažera (otázky č. 11 a 12) spojitost existuje. Významnější vliv přitom přisuzují kvalitě projevu mluveného (odpovědi *spíše ano* nebo *určitě ano* zvolilo 93,55% všech respondentů). V případě kvality psaného projevu se stejně vyslovilo 87,09% všech respondentů). Zajímavé je i to, že u mluveného projevu zvolilo odpověď *určitě ano* 38,71% respondentů, kdežto u psaného projevu se pro stejnou odpověď rozhodlo 48,38% respondentů. Tato data podle našeho názoru vypovídají o vyšší prestiži psaných textů, které jsou zejména v oblasti administrativního stylu spjaty výhradně s jazykem spisovným. Jde tedy o projevy vztahu psanost – mluvenost a spisovnost – nespisovnost. Spojení psanost – spisovnost se však neprojevuje v psané komunikaci vedené prostřednictvím elektronických médií (e-mail, SMS, chat apod.). V těchto případech u komunikujících dominuje pocit dialogičnosti a často i neformálnosti, což se zpravidla projevuje vysokou četností prvků tzv. běžně mluveného jazyka, příp. obecné češtiny či lokálních dialektů. Jde tedy v souladu s náhledem G. P. Neščimenkové (Neščimenko, 2003) o pocit tzv. neregulované komunikace.
- Popsané postoje ke spisovné češtině mohou být výsledkem váhání, pocitu nejistoty, které jazykové prostředky jsou spisovné, které ne. Abychom mohli zmapovat tyto kořeny prekonceptů vztahujících se k profesní komunikaci manažera, zařadili jsme do našeho výzkumného archu otázky č. 6, 7 a 8. Odpovědi na ně vyhodnocujeme vzhledem k vzájemné souvislosti dat společně.
    - Na otázku zjišťující, zda respondent bezpečně ví, které jazykové prostředky jsou spisovné (otázka č. 6) odpověděla celá čtvrtina všech respondentů (přesně 25,81%) volbou *spíše ne*. Jisté váhání lze navíc interpretovat i v odpovědi *spíše ano*, kterou zvolilo 51,61% všech respondentů. K bezpečnému povědomí o spisovné češtině se přihlásilo jen 19,35% respondentů. Jeden respondent navíc vybral odpověď *nepotřebuji to.* Šlo o téhož manažera ze střední Moravy, který v odpovědi na otázku týkající se pozice spisovné češtiny v profesní komunikaci zvolil možnost *toto neřeším.* Není jistě bez zajímavosti, že odpověď *určitě ano* zvolilo 30% respondentů hlásících se k moravským regionům, ale jen 14,28% respondentů z krajů českých.

- Dotazem č. 7, který obsahově souvisí s otázkou předcházející, jsme zjišťovali, jak respondent reaguje na nutnost promluvit spisovně česky. Naprostá většina všech respondentů (70,97%) zvolila odpověď *v takové situaci se musím tzv. kontrolovat.* 9,68% respondentů vybralo odpověď *dělá mi to značné problémy; v takové situaci svoji řeč zkracuji.* Jen 19,35% všech respondentů tvrdí, že by to pro ně neznamenalo žádný problém, protože takto hovoří neustále. Jde o 40% respondentů z moravských krajů, ale jen o 19,04% respondentů z regionů českých. Tuto volbu je však nutno analyzovat ve vztahu k odpovědím na otázku č. 9, protože ta povědomí o spisovné češtině ověřuje na konkrétním jazykovém materiálu. Zjištěná data však jednoznačně ukazují, že rodilí mluvčí pocházející z tzv. území obecné češtiny pociťují při mluvené komunikaci, jež má být realizována ve spisovném jazyce, určité napětí či tlak nebo omezení.
- Odpovědi na otázku č. 8, jíž jsme zjišťovali vztah respondentů k normě spisovné češtiny v oblasti komunikace psané, spíše ukázaly povědomí o pravopisné normě. Zjištěná data jsou tedy poněkud překvapující. Jen 32,26% všech respondentů s dodržením této normy nemá problém. Volbou odpovědi *musel(a) bych si dávat velký pozor, protože to pro mě není úplně jednoduché* popsalo svoji nejistotu v této oblasti komunikace 45,16% všech respondentů. Pracovního úkolu, při jehož řešení by bylo nutné dodržet normu spisovné češtiny, by se dokonce právě kvůli velké náročnosti raději vyhnulo 16,13% všech respondentů. 6,45% manažerů, jejichž anketní listy vyhodnocujeme, zvolilo odpověď *neřeším, zda něco je, nebo není podle normy spisovné češtiny, protože je to jedno.* Získané informace hodnotíme jako dosti znepokojující a domníváme se, že by měly být reflektovány v profesní přípravě manažerů všech stupňů, protože pravopisná pochybení především ve formální komunikaci degradují osobu autora, zpochybňují jeho kompetentnost, ba dokonce bývají námětem negativní medializace jeho osoby. Povědomí o normě spisovné češtiny navíc její přirozené území teritoriálně nijak neodlišuje – odpovědi byly zaznamenány s obdobnou četností jak u respondentů z moravských krajů, tak u respondentů z krajů českých.
- Otázka č. 9 měla především verifikační charakter. Šlo nám o to, zda respondenti identifikují v konkrétním textu nespisovné jazykové prostředky. K posouzení jim bylo předloženo šest vět (viz Přílohu), z nichž pět obsahovalo nespisovný jazykový prostředek a v šesté větě se v souladu s normou spisovného jazyka objevoval tvar *dvěma*, který bývá často nesprávně hodnocen jako nespisovný. Respondenti měli označit větu obsahující nespisovné jazykové prostředky. Výsledky uvádíme pro přehlednost v tabulce:

Tabulka č. 1. – Sumarizace výstupů otázky č. 9.

Předložený příklad (nespisovný prostředek)	Počet označení (v % respondentů) všichni/Morava/Čechy
Ptali se pětseti lidí. (pětseti)	77,41% / 80% / 76,19%
To bysem nechtěl udělat. (bysem)	74,19% / 40% / 90,48%
To bysme neměli kupovat. (bysme)	70,96% / 40% / 85,71%
Vy nevíte, co by jste dělali na jeho místě? (by jste)	29,03% / 20% / 28,57%
Pracoval s dvěma kolegyněmi.	41,93% / 50% / 38,09%
Dám si to s hranolkami. (hranolkami)	32,26% / 30% / 33,34%

Ze získaných dat je patrné, že se respondenti rozhodovali intuitivně a zřejmě i podle frekvence hodnocených jazykových prostředků v každodenní komunikaci, jíž se účastní či kterou sledují, např. v médiích. Jejich hodnocení tedy souvisí jednak s teritoriální ukotveností, ale zejména s osobní komunikační zkušeností. Odpovědi, které se týkaly hodnocení místa spisovného jazyka v profesní komunikaci nebo respondentových předpokladů ke komunikaci spisovným jazykem, je tedy nutno chápat v souvislosti s výstupy otázky č. 9. Nelze se tedy zcela spolehnout na vyjádření kladného stanoviska k užívání spisovného jazyka, protože to může být vedeno i ochranou respondentovy osobnosti. Spisovný jazyk si totiž spojuje s prestiží, poučeností, profesní kompetencí. Otázkou však zůstává, které jazykové prostředky považuje za spisovné.

Závěr

Z výstupů naší terénní výzkumné sondy vyplývá, že u manažerů, podobně jako je tomu u běžného neprofesionálního rodilého uživatele češtiny, závisí hodnocení komunikačního chování a volba jazykových prostředků na osobnostní charakteristice, na teritoriálním ukotvení, ale i na povědomí o kategorizaci jazykových prostředků a na ochotě přejít do kódu pro vlastní komunikační chování netypického.

V profesních komunikačních situacích podle námi zjištěných dat více vadí obecná čeština, a to logicky respondentům z moravských regionů, což zřejmě souvisí i s jistým napětím mezi centrem republiky a jejími regiony. I když jsme u respondentů z českých krajů nezaznamenali podobně negativní stanovisko vůči moravským dialektům, není jasné, jak jsou jejich nositelé, tj. např. manažeři s moravským přízvukem, hodnoceni. Tomu bychom se ovšem rádi věnovali v dalších výzkumech.

Postoje ke spisovné češtině, které respondenti uvedli, vyplývají podle našeho mínění jak z teritoriální ukotvenosti jejich nositele, tak z respondentova hodnocení pozice spisovné češtiny uvnitř celku našeho národního jazyka. V současné době již zřejmě nelze očekávat, že bude na tzv. územích obecné češtiny většinově hodnocena jako teritoriálně nepříznakový a jediný prestižní útvar. To, jaké jazykové prostředky manažer zvolí, souvisí s jeho hodnocením příslušné komunikační situace. Rozhodnout přitom může kterýkoliv její prvek, např. styl

komunikace zvolený sociálně nejvýše postaveným účastníkem, medializace apod. Vliv má i komunikační kompetence a celková schopnost manažera komunikovat adekvátně komunikační situaci, a to jak v oblasti psané komunikace, tak v oblasti komunikace mluvené. Ke zjištěním v tomto smyslu znepokojivým řadíme data týkající se povědomí o pravopisné normě.

Naše výzkumná sonda, již nahlížíme jako předvýzkum, poskytla zajímavá data, jež nám poslouží pro formulaci výzkumu zaměřeného na kulturu a kultivovanost profesní komunikace. Domníváme se však, že by mohla být reflektována i v kurzech zaměřených k rozvoji profesních kompetencí manažera.

Příloha

Anonymní dotazník – prosím, nikam nevpisujte své jméno a ani název firmy.
Za pečlivé vyplnění děkujeme.

1) Pohlaví: …… 2) Mateřský jazyk: ……

3) Věk (vyberte z nabídky, podtrhněte vybrané rozpětí):

18-23 24-30 31-35 36- 40 41-45 46-50 51-55
56-60 61-65 66-70 71 a více

3) Region ČR (příp. Československa), kde jste prožil(a) většinu svého dosavadního života:
……

4) Vaše nejvyšší dosažené vzdělání (vyberte z nabídky, vybrané podtrhněte): ZŠ SŠ VŠ

5) Domníváte se, že byste ve své profesi měl(a) užívat spisovnou češtinu? (vyberte z nabídky)

URČITĚ NE SPÍŠE NE SPÍŠE ANO URČITĚ ANO TOTO NEŘEŠÍM

6) Domníváte se, že bezpečně víte, které jazykové prostředky patří do spisovné češtiny?

URČITĚ NE SPÍŠE NE SPÍŠE ANO URČITĚ ANO NEPOTŘEBUJI TO

7) Kdybyste z nějakého důvodu musel(a) hovořit spisovně česky… (Svoji odpověď vyberte z nabídky.)

- Nemám s tím absolutně žádný problém; mluvím tak neustále.
- V takové situaci se musím tzv. kontrolovat.
- Dělá mi to značné problémy; v takové situaci svoji řeč zkracuji.
- Velice nerad(a), protože mi spisovná čeština doslova svazuje jazyk.
- Raději nebudu v takové situaci říkat vůbec nic – myslel(a) bych jen na formu řeči, ne na její obsah.
- Na to mám tiskovou mluvčí/tiskového mluvčího – to není moje práce.

8) Domníváte se, že jste schopen/schopna psát bezchybně (podle normy spisovné češtiny)? – Svoji odpověď vyberte z nabídky:

- Nemám s tím absolutně žádný problém.
- Musel(a) bych si dávat velký pozor, protože to pro mě není úplně jednoduché.
- Dělá mi to velké problémy; raději bych se takovému pracovnímu úkolu vyhnula, kdyby to bylo možné.

- Na takovou práci mám asistenta/asistentku.
- Neřeším, zda něco je, nebo není podle normy spisovné češtiny, protože je to jedno.

9) Označte věty, které podle Vašeho názoru obsahují nespisovné jazykové prostředky (podtrhněte je):

- Ptali se pětseti lidí. - Vy nevíte, co by jste dělali na jeho místě?
- To bysem nechtěl udělat. - Pracoval se dvěma kolegyněmi.
- To bysme neměli kupovat. - Dám si to s hranolkami.

10) V profesionálním kontaktu Vám vadí (vyberte z nabídky):

- Moravské dialekty URČITĚ NE SPÍŠE NE SPÍŠE ANO URČITĚ ANO
- Obecná čeština URČITĚ NE SPÍŠE NE SPÍŠE ANO URČITĚ ANO
- Spisovná čeština URČITĚ NE SPÍŠE NE SPÍŠE ANO URČITĚ ANO

11) Myslíte si, že kvalita mluveného projevu ovlivňuje úspěšnost manažera/manažerky?

URČITĚ NE SPÍŠE NE SPÍŠE ANO URČITĚ ANO

12) Myslíte si, že kvalita psaného projevu ovlivňuje úspěšnost manažera/manažerky?

URČITĚ NE SPÍŠE NE SPÍŠE ANO URČITĚ ANO

Použitá literatura

ČERMÁK, František Obecná a spisovná čeština: Poměr funkce a metodologie. In ŠRÁMEK, Rudolf, ed. *Spisovnost a nespisovnost dnes: sborník příspěvků z mezinárodní konference Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 261 s. Sborník prací Pedagogické fakulty MU v Brně. Řada jazyková a literární sv. 133. ISBN 80-210-1304-4.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.

KALHOUS, Zdeněk a kol. *Školní didaktika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 447 s. ISBN 80-7178-253-X.

KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. 184 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze; 5. ISBN 80-246-0898-7.

NEŠČIMENKO, Galina Parfen'jevna. *Jazykovaja situacija v slavjanskich stranach: opyt opisanija, analiz koncepcij*. Moskva: Nauka, 2003. 277 s. ISBN 5-02-032663-1.

SGALL, Petr. *Jazyk, mluvení, psaní*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. 307 s. ISBN 978-80-246-1903-3.

WILSON, James. *Moravians in Prague: a sociolinguistic study of dialect contact in the Czech Republic*. Frankfurt am Main: Peter Lang, ©2010. xxiv, 266 s. Prague papers on language, society and interaction, vol. 2. ISBN 978-3-631-58694-5.

Doc. PhDr. Marie Hádková, Ph.D.
Katedra mediálních studií, MUP Praha , o.p.s
Učňovská 100/1
190 00 Praha 9 – Jarov
Hadkova@mup.cz

PF UJEP v Ústí nad Labem
Katedra bohemistiky
České mládeže 8
400 96 Ústí nad Labem
Marie.Hadkova@ujep.cz